

עומקא דפרשה

- חשיבות ביקור חולים
- תפילה בפני החולה
- מצות ביקור חולים
- עיטוף בביקור חולים
- דיבור עם החולה
- מלחמתה של תורה
- תגובות

- תפילה בביקור חולים
- גדר חולה שמצוה לבקרו
- זקן ואינה לפי כבודו
- תפילה על החולה בפניו
- שיעור ביקור חולים
- מה"ת או מדרבנן
- שער הציון

פר' וירא - בענין ביקור חולים
בס"ד ערש"ק י"ד חשוון תשע"ב

בענין זקן ואינו לפי כבודו בביקור חולים

הרב צבי רוזן

איתא בנדרים דף לט: ביקור חולים אין לה שיעור, אמר אביי אפי' גדול אצל קטן. ובספר אהבת חסד (ח"ג ס"ג בה"ג) ביאר דרבותא אשמועינן דהו"א דכשם שזקן ואינו לפי כבודו פטור ממצות השבת אבידה הכ"נ נימא שגדול יפטר מלבקר את הקטן הואיל ואינו לפי כבודו קמ"ל שחייב בזה.

וצ"ב מדוע באמת אין פטור זה בביקור חולים כמו בהשבת אבידה, וכבר עמדו בזה השיטמ"ק בנדרים שם ובפרישה סי' של"ה, וכתבו שילפינן ממה שהקב"ה ביקר את אברהם אבינו דחזינן שאף גדול צריך לבקר הקטן. אך צ"ע הראיה דהרי בהשבת אבידה קי"ל דאם רצה הזקן למחול על כבודו ולהשיב רשאי וא"כ אפשר שאף הקב"ה שביקר את אברהם לא היה זה מן הדין אלא שמחל על כבודו, אלא ודאי כוונתם שא"א לומר שהקב"ה מחל על כבודו כיון שהוא שיש בזה זלזול בכבוד שמים וע"כ הוכיחו מזה דאין כלל פטור של זקן ואינו לפי כבודו במצוות. ועדיין צ"ב מאי שנא באמת מהשבת אבידה דזקן ואינו לפי כבודו פטור.

ונראה דהנה מצינו שבמצוות שבין אדם למקום לא הקפידו חכמים על כבודם וכההיא דקידושין דף מ"ב רב ספרא מחרק רישא ורבא מלח שיבוטא, והובא בשו"ע או"ח סי' ר"ג, וכן שם דף ע. רב נחמן עשה מעקה בפני רבים כיון שהוא מלאכת מצוה אע"ג דאמרין דכיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, וחזינן מכ"ז שאין לאדם להקפיד על כבודו כשעושה מצוה (ועיין ביאור"ל סי' ר"ג ד"ה כי זהו כבודו).

ונראה ביאור הדברים שהפטור של זקן ואינו לפי כבודו בהשבת אבידה הוא משום שהפטור כבודו הוא כמו הפסד ממון, וכשם שלא חייבתו התורה להפסיד ממון כדי להציל ממון חבירו כך לא חייבתו התורה להתבזות עבור השבתה, אולם במצוות שבין אדם למקום הרי חייב להוציא עליהם ממון ומשום כך גם ליכא פטור של אינו לפי כבודו.

ולפי דברים אלו נראה לבאר דברי הגמ' בברכות דף י"ט: אמר רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפי' בשוק, מ"ט, אין חכמה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב, ומקשינן שם מהשבת אבידה שיש בה פטור של זקן ואינו לפי כבודו, ומשינין שאני התם דכתיב והתעלמת מהם, ומקשי' וליגמר מינה, ומשני איסורא מממונא לא ילפינן. ונראה ע"פ דרכנו לבאר החילוק בין איסור לממון דדוקא בהשבת אבידה שזה חיוב ממון לחבירו בזה נתחדש שאין צריך להפסיד כבודו משום ממון חבירו אולם בשאר מצוות שבין אדם למקום כשעטנו וכי"ב חייב להפסיד כבודו וכמו שצריך להוציא ע"ז ממון.

ולפ"ז מבואר היטב הטעם מדוע בביקור חולים גדול מבקר אצל קטן דהרי באמת מחויב להפסיד כבודו בשביל כל מצוה אע"פ שהיא לטובת חבירו, ודוקא בהשבת אבידה שהמצוה היא לדאוג לממון חבירו אין חייב להפסיד כבודו, אולם בביקור חולים דהיא מצוה לשמים אע"פ שקיומה היא בזה שדואג לבריאותו של חבירו ולעשות לו נחת רוח מ"מ מחויב להפסיד כבודו עבור זה כשם שמסתבר שחייב להוציא ממון עבור נסיעות לצורך הביקור חולים ודו"ק.

תפילה בזמן ביקור חולים

הרב חיים ליב בלאט

ברמב"ם פ"ד מהל' אבל ה"ו הנכנס לבקר את החולה לא ישב על גבי מקום גבוה ולא למעלה ממראשותיו, אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו, ומבקש עליו רחמים, ויוצא.

וצ"ב סיוע דבריו "ויוצא" מאי זה דין זה דאין לומר שהוא כדי שלא יטריח דכבר אמרו לעיל בה"ד ובלבד שלא יטריח. וא"כ בכלל זה שאם הוא מטריח שיצא. ומה מקור דבריו שלא הראו מפרשי הרמב"ם.

והנה דברי הרמב"ם מב' גמ' הדין שלא ישב יותר גבוה הוא גמ' בשבת והדין של בקשת רחמים הוא גמ' בנדרים דהנה בגמ' שבת י"ב הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא ע"ג כסא וכו' אלא מתעטף ויושב לפניו מפני ששכינה למעלה ממראשותיו של חולה ולא נאמר הדין תפילה, ואת זה הביאו מהגמ' נדרים מ. כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים ומשמע מהרמב"ם דתוהויה חד דינא הוא דהתפילה ג"כ מחמת השראת השכינה הנמצא שם. והינו דבגמ' שבת נאמר עיטוף וס"ל להרמב"ם דאין העיטוף סתם ניהוג אימה בבית החולה דא"כ אף כל בני ביתו של החולה יהיו חייבים בעיטוף ויהא אסור בקלות ראש ומ"ט נאמר רק לענין הנכנס לבקר את החולה, וע"כ ס"ל דהעיטוף הוא משום תפילה.

והיינו דאיכא ב' צורות תפילה דיש תפילה של עומד לפני המלך אשר הוא מחויב בעיטוף ויש עוד דין תפילה כמו כל היה"ר השגור בפי כל שאין בו חיוב עיטוף.

וס"ל להרמב"ם דהעיטוף הנאמר הוא משום תפילה של עומד לפני המלך וע"כ סיים "ויוצא" דמצורת המבקש לפני המלך ליפטר ממנו בשמו"ע דמקום השכינה כנגד המתפלל מספיק שיפסע ג' פסיעות לאחוריו. אבל במקום החולה שכל מקומו יש בו השכינה הצורה ליפטר מלפני השכינה ע"י שיצא.

גדר חולה שמצוה לבקרו

הרב אשר מורסקי

גדר חולה שמצוה לבקרו ביקור חולים הוא, אדם שכל גופו נחלה וזקוק למיטתו. אבל החולה רק באחד מאבריו ואינו זקוק למיטתו, אין מצוה לבקר אלא מדין חסד. כמבואר בדברי המהר"ל (גור אריה' ריש פרשת וירא, ד"ה אמר ר' חמא וכו'), שזהו גדר חולה לענין מצוות ביקור חולים, וז"ל: נראה הא דקאמר ביום ג' למילתו היה ולא ביום הראשון, מפני שיום ראשון אין כאן רק חולשת אבר אחד והוא המילה, ולא נקרא חולה, דסתם חולה שכל הגוף חולה ואותו מצוה לבקר, אבל באבר אחד לא נקרא חולה.

והענין של "זקוק למיטתו" - כך כתב לי הגר"ח קנייבסקי שליט"א בתשובה בהגדרת הדין, (עי' בס' ביקור חולים חלק התשובות תשובה ה'). ולפ"ז אף אם חולה רק באבר אחד, אלא שהוא זקוק למיטתו מחמת החולי באבר זה, ג"כ מצוה לבקרו - וכמו שמבואר בדברי המהר"ל - דהא איירי בחולי המילה דהוי אבר אחד. ועי' נדרים (לט ע"א) "המוטלים בעריסתם", משמע ג"כ שזהו החולה שמצוה לבקרו.

כמו כן מסתבר, שלא דווקא חולה השוכב במיטתו בפועל, אלא אף חולה המהלך בביתו או בחוץ, רק שכואב לו מאוד ומצטער עד שכל גופו נחלה, גם בו מתקיימת מצוות ביקור חולים, כמבואר גם בהגדרת 'חולה שאין בו סכנה' לענין שבת (או"ח סי' שכ"ח סעי' ג', י"ז ברמ"א, ומשנ"ב סק"י, ראה שם). אך עיין לשון המחיד"א (ברכ"י סי' שלה אות ב) שכתב "זימנין דמשכחת חולי קל או מוחשו", משמע אפילו אינו זקוק למיטתו, [וראה בספרי הנ"ל פ"ה סעיף ח'].

תפילה על החולה בפניו

הרב זיו שצ'לקה

איתא בגמ' נדרים (מ) כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות ומבאר הגמ' שמי שמבקר את החולה מבקש עליו רחמים וגורם לו שיחיה ומי שאינו מבקר אינו מבקש רחמים לא שיחיה ולא שימות וכתב הר"ן וז"ל ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפילתו אפילו לחיות מפני שהיא תפילה יותר מועלת ומי שאינו מבקר אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות אלא אפילו היכא דאיכא ליה הנאה במיתה (כגון בחולה בעל יסורים) אפילו אותה זוטרת אינו מהנהו עכ"ל ומבואר כאן שתפילה בפני החולה מקובלת יותר מאשר תפילה שלא בפניו ונשאלת השאלה מדוע.

ונראה לבאר בג' אופנים מדוע תפילה אצל החולה מקובלת יותר מאשר שלא בפניו:

א. בגמ' שבת (יב:) מבואר שאפשר להתפלל על החולה בפניו גם בלשון ארמית, ואעפ"י שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמית ולא יעלו את התפילה, אין בזה חסרון כיוון ששכינה למראשותיו של החולה ואין המתפלל צריך שיזדקק לו מלאכי השרת להכניס תפילתו מן הפרגוד. רש"י.

והנה כיוון שהשכינה נמצאת ליד החולה יש בזה מעלה גדולה לענין קבלת התפילה (עכ"פ לענין תפילה על החולה) וכעין זה מצינו בדברי הר"י יונה (ברכות ד. מדפי הרי"ף) בשם הגאונים שמי שלא יכול להתפלל עם הציבור אפ"ה צריך להתפלל בבהכ"ס וכתב הלבוש (צ-ט) וז"ל ואם נאנס ואינו יכול להתפלל עם הציבור ישתדל שיתפלל בבית הכנסת אפילו כשמתפלל יחידי, מפני שהוא מקום קבוע לשכינה ומיוחד לתפילת הציבור ותפלתו מתקבלת שם יותר שהשכינה שרויה שם עכ"ל ולכאורה ה"ה אצל החולה התפילה מקובלת יותר כיוון שהשכינה שרויה שם בשבילו (ומשכ"ת שזהו דוקא לענין תפילה על החולה עצמו כן כתב בספר "מצות ביקור חולים" עמ' רמ ומשם למדתי דבר זה).

ב. החת"ס (נדרים מ) כתב בשם המקובלים שבהזכרת שמו של החולה בתפילה יש קצת התעוררות הדין עליו ואעפ"י שמ"מ קרוב לשכר ע"י התפילה לפעמים יש קצת הפסד ע"י שמוזכר את שמו. והנה הדין הוא שמי שמתפלל אצל החולה אינו צריך להזכיר את שמו ואם מתפלל שלא בפניו צריך להתפלל עליו בשמו (כמבואר ב"ד שלה-ה) ולכן עדיף שיבוא להתפלל אצל החולה דוקא כדי שלא יצטרך להזכיר את שמו ולא יעורר עליו קטרוג.

ג. בספר מלכים א (יז-כא) מסופר שכאשר אליהו הנביא התפלל על בן האלמנה שיחיה הוא השתטח עליו והסיבה לכך כתב הרד"ק (שם) וז"ל והענין הזה, שתהיה תפילתו בכונה יותר על הילד כששוכב עליו ויתמודד עליו, ועל הדרך הזה, ויעתר יצחק לה' נוכח אשתו כלומר שהיתה אשתו לנגדו בעת תפילתו עליה כדי שיכון תפלתו עליה כי עקרה היא עכ"ל.

ומדברי פלדנו שיש ענין להתפלל אצל החולה דוקא כדי שיראה המבקר בצער החולה וע"י זה יתעורר להתפלל בכונה גדולה יותר וממילא תקבל תפילתו יותר כמו שעשה אליהו הנביא.

וכן מוכח מהמבואר בגמ' שלא לבקר את החולה בג' שעות ראשונות כיוון שאז מצבו משתפר ולא בג' שעות אחרונות של היום שאז מצבו מחמיר והסיבה היא שלא ימנעו המבקרים מלהתפלל כיוון שיחשבו שאינו צריך לרחמים יותר (ג' שעות ראשונות) או שמא יתיאשו מלהתפלל כשיראו שהורע מצבו (ג' שעות אחרונות), וחזינן מכאן שצריך לבקר את החולה בשעה שתביא להתעוררות בתפילה.

ואחרי כתיב כל זאת ראיתי כדברי באגרות משה (יו"ד א-רכג) שכתב שטוב יותר להתפלל אצל החולה כיוון ששכינה למראשותיו והתפילה מקובלת יותר וכן שאצל החולה יש התעוררות כיוון שע"י הראיה המבקר מתרגש ומבקש ביותר תחנונים (ע"ש).

ופשוט שכל הענין של להתפלל אצל החולה זהו דוקא למי שיכול אולם מי שאינו יכול צריך להתפלל אף שלא בפני החולה ומקיים בזה חלק ממצות ביקור חולים כיוון שמועיל חולה שיתרפא ע"י תפילתו (עין באג"מ הנ"ל ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב-פב ובשו"ת באר משה שכתבו כן ובספר מנחת אשר פרשת וירא כתב שאין בזה מצות בקור חולים אלא גמילות חסדים בלבד וכדבריו מפורש ביסוד ושורש העבודה (שער ה פרק ד) שכתב שיתפלל על חולים בברכת רפאנו ויקיים בזה מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך")

ויש להעיר שפעמים שאדם מתפלל על חולה מסויים (או כמה חולים) לאורך זמן ומזכיר את החולה בתפלתו בברכת רפאנו בקביעות ובה יש חשש שנראה כמוסיף על תפילת שמונה עשרה כמו שכתב הערוה"ש (ק"ט-ט) וז"ל ודע אזה דבר פשוט שלא התירו ז"ל להוסיף בשמ"ע אלא במקרה שצריך לזה אצל הלוסיף תפילה קבועה תמידיות בשמ"ע הוא העזה תורה וחוצפא כלפי אנשי כנה"ג וכו' עכ"ל (ע"ש בכל דבריו) וראיתי בספר יגל יעקב (עמ' צב) ששאל את הגר"ש דבלצקי שליט"א האם אפשר להתפלל בקביעות על חולים בברכת רפאנו וענה לו הגר"ש שכדאי לדלג בכמה תפילות שלא יהיה נראה כאילו הזכרת שם החולה היא חלק מנוסח התפילה ע"כ. ויש עוד עצה והיא להתפלל על החולה לאחר יהי לרצון (הראשון) וזאת יכול לעשות אף בקביעות כמו שכתב הערוה"ש הנ"ל.

שיעור ביקור חולים

הרב ישראל יעקבזון

נדרים לט' ע"ב תניא ביקור חולים אין לה שיעור. מאי אין לה שיעור וכו' רבא אמר, אפי' מאה פעמים ביום. וכן נפסק בהלכה שיש חיוב לבקר חולה אפי' מאה פעמים, ולכאוי"ל לה"ק מאי אתיא מתני' למימר הא במתני' דריש פאה איתא דגמילות חסדים אין לה שיעור, ומה נוסף בביקור חולים דצריך למימר עליה בהדיא. דהנה בגמ' באלו מציאות איתא (ל' ע"ב) את הדרך זו גמילות חסדים, ילכו זה ביקור חולים וכו', אמר מר ילכו זה ביקור חולים, היינו גמילות חסדים, לא נצרכה אלא לבן גילו. דאמר מר בן גילו נוטל אחד מששים בחליו, ואפילו הכי מבעי ליה למיזיל לגביה. והינו דאילו האי טעמא ל"צ קרא, וא"כ הכא אמאי הוזכר אף על ביקור חולים שאין לה שיעור.

וראיתי בספר לבוש מלכות בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א לפרש הא דחייב לבקר חולה אפי' מאה פעמים, דטעמא דמילתא שמא בפעם המאה שיבקרנו יפגע בעת רצון ותתקבל תפילתו, עכ"ל. ובהו"א דהיה מקום לומר דחלוק ביקור חולים מגמ"ח, דגמ"ח הוא דאין לה שיעור אך ביקור חולים כיון שביקר את החולה שוב אינו מחויב בדבר, קמ"ל כנ"ל דחייב שוב לבקר דשמא בביקור זה יפגע בעת רצון ותתקבל תפילתו.

ולפי"ז יל"פ עוד הא דאיתא בגמ' ונפסק ברמב"ם 'ומבקרין הרבה פעמים ביום, וכל המוסיף משובח ובלבד שלא יטריח', ע"כ. ולכאוי"ל פשיטא דכיון דכל ענין ביקור חולים הוא לסייע לחולה ולסעדו פשיטא שאם מטריחו אין לבקרו כשמטריחו, דכיון שמטריחו אין בביקורו כל תועלת ומאי קמ"ל. אך למשנת"א אפ"ל דכיון שיש ענין אחר בביקור שיושב למטה ממראשותיו ומבקש עליו רחמים, הו"א דאף היכא שלא ניחא לחולה שיבאו לבקרו מכיון שטובת החולה הוא שיבקר, שע"ז יתעוררו עליו רחמי שמים עליו היה מצות ביקור חולים לבקר, קמ"ל 'ובלבד שלא יטריח', שאין להטריח את החולה בשביל להתפלל עליו. ומה"ט נמי אין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין, ולא מחושי הראש, מפני שהבקר קשה להן.

וראיתי מפורש בדברי השל"ה [פסחים עו.] דבתפילה על החולה מקיים מצוות ביקור חולים, וז"ל וביקור חולים הוא בגוף ונפש וממון. בגוף כיצד, ירוץ ויתעסק בכל צרכיו ולהמציא לו כל רפואותיו, וכן יטרח בגופו ביתר צרכיו וכו'. בנפש כיצד ישפוך נפשו בתחינות להתפלל להשם יתברך, שישלח לו רפואה שלמה. בממון כיצד, לראות אם אין להחולה ממון כל צרכו, להשתדל לו, כי צרכי החולי הם מרובות, עכ"ל

מצוות ביקור חולים או מדא' או מדרבנן

הרב נתן וולף

נחלקו בפוסקים אי ביקור חולים הוא מדא' או מדרבנן, ברמב"ן בטה"מ (וכ"כ בס' חידים ובה"ג) כ' דהוי מדא', משום דכתיב "אחרי אלוכם תלכו", ודרשי' מה הקב"ה מבקר חולים, אף אתה בקר חולים, וברמב"ם (הל' אבל) כ' דהוי מד"ס, משום "ואהבת לרעך", וצ"ב דברי הרמב"ם, דהרי מצוות "ואהבת" הינה מדאורייתא.

ואמנם בשו"ת מהרי"ץ חיות מיישב, דס"ל להרמב"ם דכל מצווה שאינה כתובה מפורש בתורה, אלא רק נדרשת, אינה מדאורייתא, וכה"ג מצינו ברמב"ן (ויקרא י"ט ב') דיש מצוות כלליות שיש בהם פרטים נוספים שהינם מד"ס, ובק"ס על הרמב"ם ביאר דהמצווה נכללת עם כל מצוות החסד ב"ואהבת" מדא', אך נהיית מצווה פרטית בפנ"ע, לפי שרבנן קראוה בנפרד "ביקור חולים".

והנה בגמ' נדרים (לט:) אי אמר ר"ל רמז לביקור חולים מן התורה מנין שנא' "אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו' מאי משמע אמר רבא אם כמו כל האדם ימותון אלה שהן חולין ומוטלין בעריסתן ובני אדם מבקרים אותם מה הבריות אומרים לא ה' שלחני לזה, משמע דס"ל דהוי מד"ס, מהא דנקט בלש' "רמז".

ומאיך בהמשך הגמ' (מ) אי יצא ר"ע ודרש כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים, משמע דזה מדא', דאי לא יבקר עובר על "לא תרצח" ובאמת במאירי ע"ה מ"כ דהוי מד"ס ומ"מ נרמז בתורה בה"ד "אם כמות" וגו'.

ובמתני' נדרים (לח:) "המודד הנאה מתכירו ונכנס לבקרו עומד אבל לא יושב" וכו' ובגמ' "הב"ע וכו' אי בשנכסי מבקר אסורין על חולה וכו' אי בשנכסי חולה אסורין על המבקר וכו' אמר שמואל לעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה" וכו'. וכי הריטב"א (שם) דכשנכסי חולה אסורין על המבקר, אינו רשאי ליכנס אפי' לעשות מצווה לבית זה שאסר עליו, דלא הוי מדא', (ובאמת כך מדינקדק היטב בלש' השו"ע דכ' בס"י של"ה "מצווה לבקר חולה", ולא כ' בלשון חיוב).

ולכאוי"ל להנך דס"ל דהוי מדא', צריך להבין מה היה ההו"א דמדובר בשנכסי חולה אסורין על המבקר, הא הוי מתנה עמש"כ בתורה, ויל"ע.

מקור המצוה

בפס' וירא אליו פי' רש"י - לבקר את החולה, ומקורו בגמ' ב"מ פ: - וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום מאי כחום היום אמר רבי חמא בר' חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה **ובא הקב"ה לשאול באברהם**. וכ' בעלי התוס' במושב זקנים זהו לפי שלא מצונו במקרא "וירא" שאין כתיב אחריו "ויראמר" או "וידבר", וכאן לא נכתב שום דבר, ש"מ שלא הלך אלא לבקרו. וכ"כ הרא"ש ותלמיד הרשב"א בתורת המנחה (פר' וירא עמ' 65).

ותני בב"מ ל: (וב"ק ק.) - והודעת להם זה בית חייהם, את הדרך זו גמילות חסדים, **ילכו זו ביקור חולים**. ועי' בשאלות (צג) שהביא לימוד זה כמקור החיוב.

והבה"ג מנא **כמצות עשה** שכ' במנין העשין ללכת בדרכיו, להלביש ערומים, לקבור מתים, לנחם אבלים, (לו) בקור חולים, ואהבת שלום. (וכ"א מ"ע בפנ"ע). ועי' רמב"ן בהשגות לסה"מ (שורש א') דהמקור מסוטה יד. **אחרי ה"א תלכו**, להלך אחר מדותיו של הקב"ה וכי' הקב"ה ביקר חולים וכי' אף אתה בקר חולים.

וכן מנא באזהרות לר"ש אבן גבירול, והחרדים (פ"ט לט ופי"ב מז). והשד"ח (ח"א עמ' 150) הביא דכ"ד הריטב"א ורבינו יונה. וכ"ד הרי"א ז' (נדרים פ"ג, ג), אך הוא כ' דהמקור ממה שנא' **ופקודת כל האדם** יפקד עליהם.

והם דברי הגמ' בנדרים לט: רמז לביקור חולין מן התורה מנין, שנאמר (קרח טז, כט) אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו', שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותן. וכי' הרא"ש, פי' **רמז מפורש** דהא דדרשינן ליה מילכו בה אינו מפורש. ומשמע דמ"מ הלימוד מילכו בה הוא דאורייתא רק שאינו מפורש. (ועי' מר"ץ חיות). והנימוק"י פי' הלימוד - "אלמא **שדרך לבקר חולים** מן התורה נפקא לך". ומשמע דר"ל דעיקר המצוה כבר ילפי מילכו בה כנ"ל, והרמז הוא על ההנהגה. [משא"כ להרי"א ז' דזהו עיקר הלימוד].

אך הרמב"ם בסה"מ (שורש ב') כ' דעל אף הדרשה הנ"ל בפס' והודעת להם, מ"מ אין כל פועל של בקור חולים וניחום אבלים וקבורה מצוה בפנ"ע, אלא הכל נכנס במצות עשה של **ואהבת לרעך כמוך**.

אכן מבואר להדיא בדבריו דמ"מ היא מצוה דאורייתא, רק דאינה נמנית בפנ"ע. ומה שבהל' אבל (פי"ד ה"א) כתב הרמב"ם **"מצות עשה של דבריהם לבקר חולים** ולנחם אבלים וכי', וסיים וכי' אע"פ שכל מצוות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותן אתה לאחר. הכוונה דבתור מצוה לעצמה הוי מדרבנן. ועי' קשר ספר דגמ"ח דרך כלל הויא דאורייתא, ופרטי גמ"ח מדבריהם. (ועי' אגרות פחד יצחק עמ' נז).

ונראה ביאור הדברים דצורת קיום המצוה היא מדרבנן, וכגון בביקור"ח שצורתה שיתפלל על החולה, ואם לא התפלל לא קיים (רמ"א), אע"פ דמצד מצות החסד לכאוי מקיים גם בלא תפילה. וכן מה שחייבו חכמים אף לבן גילו (עי' ב"מ ל:) דמשמע שמצד חסד היה פטור.

אך דעת המאירי משמע דלא חשיבא מדאורייתא כלל, שכ' (נדרים לט:): מ"ע מד"ס לבקר את החולה, ואע"פ כן נרמז בתורה מדכתיב אם כמות כל האדם וכי'.

גדרי קיום המצוה

לשון הגמ' ב"מ פו: "ובא הקב"ה לשאול באברהם" [וכן ברש"י "ובא הקב"ה ושאל בו"], משמע דעיקר הביקור הוא השאלה והדרישה בשלמו של החולה.

וכן הגדיר המצוה בשאלות (צג) דמחייבין דבית ישראל **לשלווי** בקצירא. ואח"כ כ' "דכל מאן דמשאל בקצירא כמאן דיהיב ליה חיי". (ועי' ש"ע דבכל הענין נקט לשונות של שאלה). ועי' נדרים לט. חלה בנו **שואלו בשוק**, ומשמע שם דהוא ג"כ קיום של ביקור חולים, אע"פ שלא נכנס אליו כלל. ועי' בשו"ע (ס"ח) דבחולי שקשה לו הדיבור, נכנסין בבית החיצון ושואלים ודורשים בו.

ונראה דתליא בפירוש לשון "**ביקור**" דפשוטות לכאוי הוא לבא אליו, וכ"מ בלשון השו"ע (שלה, א) מצוה לבקר חולים, הקרובים והחברים **נכנסין** מיד וכי'. אבל באמת בהרבה מקומות ביקור הוא דרישה ובידקה, כמו "כבקרת רועה עדרו" (יחזקאל לד, יב) וכן בלשון חכמים כביקור בקרבנות, ולגבי בדיקת סכין "כדי ביקור חכם" (חולין טו). ועי' רש"י ביחזקאל שם בפס' (יא) ודרשתי את צאני וביקרתים. כ' רש"י - לשון בקור חולים. ז"א דנקט כדבר פשוט שבקור חולים פירושו **דרישת חולים**, כלומר לדרוש בשלמו. ולכאוי נכלל בזה אף עשיית צרכיו דלק, כדמשמע בשו"ע ס"ח ששואלים ודורשין אם צריך לכבד ולרבוץ לפניו. והשתא י"ל דאין כאן שאלה בשלמו כלל (וכד' המפר' לעיל שהקב"ה לא דיבר עם אברהם) אלא הכל הוא שאלה ודרישה בצרכיו, ויל"ע. ועי' באגרות פחד יצחק עמ' נו.

ביקור חולים - לעשות לו צרכיו

בנדרים מ. מבואר ב' עיקרים במצוה, [ונפסקו שניהם בטור יו"ד ס"י שלה, ועי' בשו"ע ס"ח]. הא' **לעשות לו צרכיו**, כהא דר"ע שכיבד וריבץ לפניו וא"ל רבי החייתני. ויצא ר"ע ודרש כל מי שאינו מבקר את החולה כאילו שופך דמים, ופירש"י שבנ"א נכנסים לבקרו עושים לו כל צרכיו. וביאר השלמי נדרים (לט:): דזהו חידושו של ר"ע שמצות ביקור"ח אינה דוקא לדבר עם החולה, אלא לפקח מה שנצרך לו.

וכי' בשטמ"ק, "מכאן שכל ההולך לבקר את החולה, יורד לעיין בעניני מטתו ובעניני המקום אשר הוא בו... וכן נמצא בספר הרופאים שיש לתקן מטת החולה כמו שהיה לו שר גדול לשכב עליו".

ובגמ' שם אי' עוד דנקט רב שישא ביקור חולה בלשון "ליסעור", ופי' המהרש"א שהוא לשון **ראייה ופקוח בצרכי החולה**. ועי' בפרישה שדק מהטור שא"צ לעשות בעצמו, אלא לדאוג לכך. ומפורש כן בשאלות "כנ"ל. ובאהבת חסד ח"ג פ"גהאריך בחובה זו, בפרט כשהחולה עני שיתכן שיהיה נוגע לפיקו"נ ממש.

ולשון הטור - ומצוה גדולה היא לבקר וכי' וגם מתוך שרואה ומעיין בעניניו אם יצטרך לשום דבר משתדל בו להמציאו לו, ועושה שיכבדו וירבצו לפניו. (ויש שדנו לפ"ז בחולה המאושפז בבי"ח, ועי' ציץ אליעזר ח"ה קוני רמת רחל ס"ג דמסיק דגם בזה חייב כיון דעיקר המצוה היא כדי להתפלל).

ביקור חולים - לבקש עליו רחמים

בנדרים שם קאמר רב דימי דמי שאינו מבקר את החולה אין מבקש עליו רחמים, וכי' הבי" (שלה, א) בשם הרמב"ן (בתוה"א) שמעינן מהכא דביקור"ח וכי' כדי שיכוון דעתו לרחמים ויבקש עליו, הלכך המבקר את החולה **ולא בקש עליו רחמים לא קיים מצוה זו**, וכך פסק הרמ"א (ס"ד). [ויל"ע מד' המהרש"א בב"מ דבהליכה לבד מקיימה שהרי נוטל א' מששים מחליו].

ועי' בפ"י הרא"ש בנדרים "שאם היה מבקרו היה מבקש עליו רחמי, ואפשר שעת רצון הוא ותהיה תפלתו נשמעת, ומניעות הביקור גורם שימות". ואמנם בפסקי הרא"ש לא הובא ענין זה, אך הביא מה דאי' בגמ' (שם) דאיכא דין שלא לבקר החולה בג' שעות ראשונות ואחרונות, **כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי**, [עי' בר"ן שכשדעתו מתרווחת סבור המבקר שהוא בריא וא"צ לבקש רחמים, וכשחלש מאוד מתייאש מלהתפלל].

וכן מבואר בגמ' בשבת יב. [לענין ביקור"ח בשבת], הנכנס לבקר את החולה אומר **שבת היא מלאצוק** ורפואה קרובה לבא. עי"ש. הרי דיש דין של זעקה, ורק בשבת שא"א לזעוק הרי הוא מברך שרפואה קרובה לבא.

ולשון הטור - ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים, ונמצא כאילו מחיה אותו. והחרדים (פ"ט לט) מנה את ביקור"ח במצוות **התלויות בלב**, [משום שתפילה עיקרה בלב] וכי' שענף אחד מהמצוה שכשיראה את חברו בצער יצטער בלבו ויתפלל ויבקש עליו רחמים. ועי' בתורת המנחה (שם) "שצריך לשוב לבו ולדכאו בתפלה זו". [ובזה מבואר אמאי צריך לבא לבקרו ולא סגי שיתפלל עליו, משום דהתפילה צריכה להיות מתוך צער הלב אחרי שרואה אותו בצער].

נוטל אחד מששים

בנדרים לט: אמר רבי אחא בר חנינא כל המבקר חולה נוטל אחד מששים בצערו. (עי' רש"י ד"ה וליעיילו דפי' צערו - חליו), ומבואר בגמ' דכל אחד נוטל א' מששים ממה שנשאר. ומשמע ברמב"ם **שזותכלית המצוה** של ביקור חולים, שכ' בתחילת הלכותיה (הל' אבל פי"ד ה"ז) בקור חולים מצוה על הכל... וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו והקל מעליו.

ובגמ' שם מבואר דהוא דוקא בבן גילו, ופי' הר"ן שנוטל המבקר במזלו של חולה. וכ"כ רש"י בב"מ כז: בן גילו - הנוטל בשעתו שנוטלו במזל אחד. וזו כוונת הט"ז סק"ב עי"ש. [אבל במפרש בנדרים מבוי' שהם בגיל שנים שווה], ובפשטות הוא ענין סגולי. [ונוטל ממש א' מס' כדמשמע בגמ' דזו הרבותא בן גילו, ועי' אהבת חסד דק"ל לחז"ל שבזכות המצוה לא יזוק].

אבל הרמב"ם לא הזכיר תנאי זה, [וציינו מקורו למד"ר פר' בהר]. וביאר בעינים למשפט (נדרים) משום דאין דרכו להביא בחיבורו ענינים שאינם שכליים, ולכן ס"ל כעין שכ' המפרש בנדרים שהם שוים בגיל השנים, וכדברי המאירי שפירש "בבן גילו **שביקורו ערב עליו** שמצד הנאתו ממנו חליו מיקל", עי"ש. ומדוק' בר"מ שכ' **כאילו** נטל חלק מחליו.

וכע"ז כ' בשטמ"ק בשם הר"ף דהוא ענין טבעי, שבן מזלו שהוא מטבעו ומנהגתו, אז דעתו של חולה נוחה הימנו ומיקל ממנו חליו. אבל אם אינו מטבעו והנהגתו, יקוץ בו ויכביד עליו חוליו ויזיקנו.

הרב מאיר מנדלסון

טעם מצות ביקור חולים

א. הטור (שלה) כותב כמה סיבות למה טוב לבקר, שמתוך כך יבקש עליו רחמים ונמצא כאילו מחיה אותו, ועוד מתוך שרואה ומעניין בענינו אם יצטרך לשום דבר משתדל בו להמציאו לו, ועוד שיכבדו וירצבו.

המקור הוא מנדרים (מ). שתלמיד א' מתלמידי ר"ע חלה, ולא נכנסו לבקרו, רק ר"ע, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה [הרא"ש מהפרישה מסבירים שציוה לאחר, וכן השאלית שלום (על שאילתא אחרי צג, יג) דכ"ע לא זלזל עצמו ובכבוד תורתו דקיי"ל והתעלמת פטור, או ע"י במשמשו בחנם או בשכר, עיי"ש] א"ל רבי החייתני. יצא ר"ע ודורש כל שאינו מבקר כאילו שופך דמים, ועיי"ש וכל שאינו מבקר את החולה מבקש עליו רחמים, ופי' הרא"ש וזו היא רעה גדולה שאם היה מבקרו היה מבקש עליו רחמים, ואפשר שעת רצון הוא, ותהיה תפילתו נשמעת, ומניעת הביקור גורם שימות. (שלא רואה אותו ולכן לא מתפלל עליו).

וג"ל להוסיף שיש ענין גדול שהחולה בעצמו יתפלל, מחזיקה מלך ישראל שחלה אנושות והנביא ישעיה בא אליו בדבר ד' וידועהו שימות, אעפ"כ לא התייאש חזקיהו, ויסב פניו אל הקיר ויתפלל אל ד'. שמע ד' את תפילתו והוסיף לו חמש עשרה שנות חיים. (עי' מלכים ב, כ).

מהגמ' הנ"ל מסביר הרמב"ן (תורת האדם י"ז הובא בבי"י) הלך המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים לא קיים מצוה זו, וברמ"א לא קיים המצוה, ע"כ. משמע לא קיים בכלל, אולם הח"ח (באהבת חסד ג, ג) לא קיים המצוה כדון [החלק הזה של ביקור חולים, אבל קיים שאר חלקי המצוה]. ועיי' באג"מ (יו"ד א, רכג) בענין ביקור חולים ע"י טלפון אם א"א להגיע, לעשות כל מה שאפשר לעשות כי בביקור חולים כולל כמה דברים, עיי"ש שאם רואה החולה מתרגש המבקש יותר ומבקש ביותר תחנונים.

וע' בשלה"ק (פסחים כד) ביקור חולים הוא בגוף ונפש וממון. בגוף - ירוץ ויתעסק בכל צרכיו, ולהמציא לו כל רפואותיו, ויטרח בגופו ביתר צרכיו. בנפש - ישפוך נפשו בתחינות להתפלל לד' לרפוא. בממון - לראות אם אין לו ממון כל צרכו, להשתדלו לו, כי צרכי מרובות.

גדול לבקר קטן

ב. בשו"ע (שלה, ב) אפי' גדול ילך לבקר קטן. והמקור מנדרים (לט): מימרא דאביי. הפרישה לומד שהמקור כמו שהקב"ה הלך לבקר את אברהם. ורש"י פי' שלא יאמר לא אבקר אלא גדול כמוני, דמצוה [בחולה] בקטן כמו בגדול. והח"ח (שם בהגה) כ' ולולי דבריו היה נ"ל לאו דוקא קטן ממש, דאטו קטן אינו בכלל ישראל, אלא קטן במעלתו אצל זה, ואינו לפי כבודו, ואפי"ו צריך למיזל גבה, וכענין שאמרו בעירובין (יח) "ויבאה אל האדם" שעשה הקב"ה שושבינות לאדה"ר, למדה תורה ד"א שיעשה הגדול שושבינות לקטן, ואל ירע לו, דהתם ודאי לא קטן ממש אלא במעלה, וה"נ כן, ואפשר דזה כוונת רש"י, עכ"ל.

עני חולה ועשיר חולה

ג. לכא נכלל בהנ"ל גדול לבקר קטן, ולבקר חולה עני, מש"כ בספר חסידים (שס"א) עני חולה ועשיר חולה, ורבים הולכים לעשיר לכבודו, תלך לעני, אפי' אם העשיר ת"ח, כיון שרבים מצויין אצלו, ואבל העני אין הולך אדם. [אבל אם ת"ח צריך, והעני צריך, כבוד התורה עדיף. ואם ת"ח ואינו ירא שמים, והעני ע"ה יר"ש, יר"ש קודם שנא' ראשית חכמה וכו"ו].

ניחום אבלים או ביקור חולים

ד. הרמ"א (שלה, יג) פוסק ניחום אבלים קודם לביקור חולים, (כל בו) וכן פוסק הרמב"ם (פי"ד מאבל ה"ז) מסברא דנפשיה, משום נחום אבלים גמ"ח עם החיים ועם המתים. וע"ז חולק הרדב"ז אם לא שאמרה רבינו הייתי ואמר איפכא דב"ח קודם שיש בו כאילו שופך דמים, דאמר כ' דימי המבקר את החולה גורם שיחיה, ונחמת אבלים לית ביה חד מהני. הב"ח מחלק, כשא"א לקיים שניהם מניח החולה ועוסק באבלים. אבל כשאפשר לקיים שניהם ב"ח קודם כדי להתפלל עליו שיחיה או לרפץ דחשיב כאילו מחייהו. והמהרש"ם מחלק אם יש סברא בתועלת להחולה בביקורו, ב"ח קודם לכו"ע, דאם מונע הוי כשופך דמים, וכאן ברמ"א מייירי שאינו אלא לכבוד. [לכן הרמ"א פסק נחום אבלים קודם]. וכן מצאתי סברא זאת בערוה"ש (יב) אם יודע תועלת להחולה בביקור חולים.

הרב יעקב הירשמן

א. בגמ' שבת (י"ב ב'): אמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה דרבי אלעזר לשיולי בתפילה [פרש"י בחולה] זימנין אמר המקום יפקדך לשלום וזימנין אמר רחמנא ידכרינך לשלם [פרש"י זימנין אמר לה בלשון קדש וזימנין אמר לה בלשון ארמי]. ומקשה הגמ': היכי עביד הכי והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי ואמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי. ומת' הגמ': שאני חולה דשכינה עמו [פרש"י ואין המתפלל צריך שיזדקק לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד] דאמר רב ענן אמר רב מנין ששכינה סועד [פרש"י סומך בתשות כחו] את החולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי.

ופי' הגראמ"ה: נראה דהיינו כשהחולה אינו מבין בלה"ק.

ב. בגמ' סוטה (ל"ג א') מבאר הגמ' דין המשנה שתפלה נאמרת בכל לשון, שזה סברא "רחמי היא כל היכי דבעי מצלי" [פרש"י תפלה דקתני מתני' בכל לשון לא צריך קרא דהא רחמי ניהו והווא לישנא דידע לכוון לבו ליצלן]. ומק' הגמ': ותפלה בכל לשון והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי. ומת' הגמ': לא קשרת הא ביחיד הא בצבור. ופרש"י ד"ה יחיד: צריך שייטיעוהו מלאכי השרת ציבור לא צריכי להו דכתיב (איוב לו) הן אל כביר לא ימאס אינו מואס בתפלתן של רבים. עכ"ל רש"י. וצ"ע שם הגרעק"א בגהש"ס: עיין בספר בתי כהונה ח"ב בית אבות דף ל' ע"א. וז"ל שם:

ג. הרב המובהק גדול הדור כמהר"י רוזאניס נר"ו בהיותו יושב ודורש בבה"כ חדש בית הלוי תמה על מה שפי' רש"י בסוטה עלה דההיא דתפלה בכל לשון, שהקשו מההיא דאל ישאל צרכיו בלשון ארמית תיפך הא ביחיד הא בצבור, ופרש"י יחיד צריך שייטיעוהו מלאכי השרת צבור אינן צריכין דכתיב הן אל כביר לא ימאס עכ"ל. ולא היה צריך לזה שהרי במסכת שבת גבי חולה דהוה א"ל ידכרינך לטב, מקשין מהא דאל ישאל כו' ומשני שאני חולה דשכינה עמו, ופי' שם רש"י ז"ל ואין צריך למלאכי השרת שיכניסו תפילתו לפניו מן הפרגוד ע"ש. גם הכא נדון פירוש זה שהרי אמרו בפ"ק דברכות מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל יע"ש כן הקשה הרב נר"ו.

ולי יותר קשיא דאי איתא לפירוש זה דכתוב בסוטה דמשום דצריך היחיד מליץ וסיוע דמלאכי השרת, אם כן מאי משני התם בשבת שאני חולה כו' מכל מקום סיוע צריך, ואדרבא בחולה בעי יותר דעיקר קרא דאם יש מלאך מליץ בחולה מדרש בש"ס, [עיין שבת ל"ב א']. ואולי כיון שהמתפלל היה אחר היה הוא מליץ, אי נמי כיון שבעבורו באה השכינה לזה אין מריך (לכא' ט"ס וצ"ל צריך או מצריך) סיוע, [א.ה.] תי' זה לא הבנתי דלכא'ו כוונתו שבעבור החולה באה השכינה, ומעתה לא מובן מה שא"צ סיוע והרי בשבת ל"ב א' מבואר דצריך מלאך מליץ].

ומיהו לעיקר קושית הרב ענינו הרואות דהר"י יונה ז"ל בפי' ההלכות וכל המפרשים פרק היה קורא בהר"ף והרא"ש עיין שם, הכל אמרו שהוא משום סיוע והלצה, לפי זה צריך להבין ההיא דחולה [א.ה. בסוטה ל"ג א'], ולענית (דעת') נראה דרש"י ז"ל ס"ל דתרוייהו בעינן להכניס התפילה ולהליץ גם כן, והכריח ז"ל מכוונת המקשן [א.ה. כוונתו, שכדי לייש קושיית מהר"י רוזאניס (המשנה למלך), מקדים שחוזר להקשות קושיתו מה מועיל שכניה עמו בחולה דאכתי צריך מליץ], דאטו מי לא ידע דנצב בעדת אל ולמה לא חילק אלא שמע מינה דאכתי בעי מליץ וס"ל דאפילו יש שם ציבור מכל מקום מליץ בעו, ומתרי טעמי אמור רבנן אל ישאל בלשון ארמית, וחדש לו התרצן בצבור אינן צריכין כי הן אל כביר לא ימאס כו' ואי משום הכנסת התפילה נודע כי שכניה עמהם וכהיא דחולה.

וכי תימא התם גבי חולה הרי הוא ליחיד ונהי דשכינה עמו מכל מקום הלצה בעי שאינו כמו הציבור, תיפך במ"ש התוס' שם [שבת י"ב ב'] דשב בנתים הוה (בתוך ימים שבין ר"ה ליה"כ) ונודע בכח יחיד ביי' ימי תשובה כמו רבים, כמ"ש ז"ל בקרא דדרשו י' בהמצאו יחיד אצמתי כו' וכשם שציבור לעולם הוא מצוי להם ואינן צריכין סיוע כן יחיד באותם הימים כי קרוב הוא לכל קוראיו באותו הימים, מעתה נשאר חלוקת הכנסת התפלה לפניו מן הפרגוד לזה תי' דשכינה עמו, אבל לחלוקת סיוע הרי הוא כציבור כיון שהוא באותם הימים ודו"ק. ע"כ מהספר הנ"ל שציין הגרעק"א.

ד. ויוצא לפ"ז שהמתפלל על חולה בשאר ימות השנה - שאינן עשיות - אף ששכינה עמו וא"צ מלאך להכניס התפילה, מ"מ צריך מליץ, ובלשון ארמית אין המלאכים מליצים ולא מהני, וסתומת המשנ"ב (סימן ק"א סקט"ז) שבפניו של חולה מותר בכל לשון דהקב"ה מצוי שם [שבת י"ב ע"ב] עכ"ל המשנ"ב, משמע דבכל השנה מהני ודלא כהספר הנ"ל.

ובעיקר קושיתו של המשנה למלך, שמזה בנה הבתי כהונה ששכינה עמו זהו לקבלת התפילה, אבל מליץ הוא ענין נוסף, אפשר לומר להמשנ"ב שלא חש דלדקדוק של המשנה למלך, וס"ל להמשנ"ב ששכינה עמו והפסוק הן אל כביר לא ימאס וכו' זה היינו הך, ועוררני מלשון המשנ"ב (שם סקט"ו): "אבל צבור אין צריכין מליץ, שהקדוש ברוך הוא בעצמו מקבל תפלתם", ולא הזכיר המשנ"ב דהשכינה שרויה שם וגם לא הזכיר הן אל כביר וכו', וצ"ע בכוונת המשנ"ב, ואפשר דסבירא ליה דהכל אחד וכאמור. וצ"ע. ועיי"ל דהמשנ"ב סובר לדינא כמו שמק' המשנה למלך ומסיק בקושיא. ולא ס"ל להמשנ"ב תירוצו של הספר הנ"ל.

[ובקושיא השניה שבחולה אכתי צריך מליץ, כבר כתב הוא עצמו לת' זאת בב' אופנים, זולת האופן השלישי שיש תרי טעמי וכו', וי"ל דס"ל להמשנ"ב כב' אופנים אלו].

מצות ביקור חולים

הרב מנחם וינטר

בפרשתנו כותב רש"י וירא אליו לבקר את החולה אמר רב חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בשלומו, ובשפתי חכמים כתב שני הסברים א. כי לא מוזכר שמו של אברהם סימן שזה המשך של אברהם המוזכר למעלה בענין המילה סימן שבא לבקרו ב. משום שלא מוזכר מה דיבר איתו סימן שבא לבקרו ולא לומר לו איזה ענין הקשור לסדום. ועוד פירש הכתב והקבלה כי המילה "וירא" ענינו ענין של בדיקה וברור.

וצריך ביאור למה בא לבקרו רק ביום השלישי, והרי הקרובים באים מיד כמו שנפסק בשו"ע יו"ד סי' שלה. ונאמרו בזה כמה תירוצים א. המהר"ל כתב דאמנם יש כבר סכנת אבר ביום א' וב' אבל חולי כל גופו זה ביום השלישי, ולכן ביום הג' יש ענין לבקרו ומשום שחיוב הביקור מתחיל מזמן עשית צרכיו כי כל עוד האדם מרגיש שהוא יכול לטפל בעצמו אין הוא מרגיש צורך שיבואו לבקרו אבל ביום הג' שאז נחשב חולה כל גופו בא הקב"ה לשאול בשלומו מה הם צרכיו. ולפי"ז יתכן שאפילו יודע האדם את צרכי החולה יש ענין לבא ולשאול, והביאור משום שיש בזה יותר קירבה ואהבה שגורם לו הרגשה טובה שהיא חלק ממצות ביקור חולים.

ב. יתכן שהדין הנ"ל עוסק במילת קטן שכבר ביום הראשון חולה אבל במילת גדול ובפרט אברהם שמבין את ערך המצווה וחיכה לצייון הוא לא מרגיש את הכאב כי שמחת המצווה מחפה אבל ביום הג' אז הוא הופך לחולה כל גופו ועל היום הזה צריך להביא את הפסוק משכס... ביום השלישי בהיותם כואבים ששם מדובר בגדולים שהיה להם ענין בעשית המילה וגם אצל קטן יש צורך בפסוק שהרי יש לומר שהכאבים פוחתים והלכים בא הפסוק בשכס ומלמדנו שביום הג' יש כאבים מיוחדים של חולה כל גופו.

ג. ויתר על כן ניתן לומר שהדין שהקרובים באים מיד נאמר על חולי של אדם הנוטה למות וכדי שלא יצא על החולה שם של נוטה למות כי אז ריעא מזליה לכן רק הקרובים באים אליו מיד כי זה לא נרגש וכן השם היה תדיר אצל אברהם אבל לבוא לבקרו זה היה ביום הג' כי זה הזמן לכולם לבוא ובפרט כאן שלא היה על אברהם מצב של נוטה למות אלא חולה מהסוג השני הצריך עזרה וסיוע זה עיקרו ביום הג' ועיין בעמק שאלה פרשת אחרי מות שכתב להסביר מדוע יש שני פסוקים על הענין שהחולה נחשב ל"דל" משום שיש שני סוגי חולים. עיי"ש.

בפירוש הרא"ש על התורה כתב ממה שמצינו שלא דיבר איתו דבר בא ללמדנו שיש לו לאדם לבוא לבקר את החולה אפילו אם אי אפשר לדבר איתו כגון ישן וכן מצינו שאם הדיבור קשה על החולה יבוא בבית החיצון ושאל את צרכיו וחשיב ביקור חולים. אך ממה שסיים הרא"ש את דבריו... וניחא ליה כאשר יגידו לו כי בא פלוני לדבר משלומו זה עושה לו נחת רוח. וכן בדרך שיחה מה יהיה הדין בבא לבקר את החולה **המחוסר הכרה** אמנם גם שם יתכן שיצא מחוסר הכרתו ויוכלו לספר לו אך אפילו אם נאמר שהסיכוי הוא רחוק כתב שם שהרי יש לו לעשות את צרכי החולה ובודאי יש בזה קיום המצווה וגם התפילה שמתפלל ליד החולה ששכינה למראשותיו שזה גם חלק חשוב מקיום המצווה ודאי שמקיים.

בשאלות דרב אחאי גאון כתב שיש לו לאדם לילך בשנים לבקר את החולה וכתב על זה העמק שאלה שלא מצינו מי מהפוסקים שיביא את זה להלכה או להנהגה טובה ובפרט שלא מביא לזה מקור. ויתכן שגם זה נלמד מהביקור חולים שבפרשתנו, שהרי מיד אחרי שה' נראה אליו הגיעו שלשת המלאכים ואחד מהם בא לרפא אותו, ויש להבין דכיון שהקב"ה בכבודו ובעצמו בא, והוא רופא חולי עמו ישראל מדוע שלח את המלאך רפאל לרפא את אברהם, אלא אולי ללמדנו שיש לבקר את החולה בשתיים. וטעם הענין נראה [אף שאינו שייך אצל בורא כל העולמים] כי כמו שביארנו שענין ביקור חולים מתחיל מרגע שהאדם קשה לו לשרת את עצמו יש את הענין לדרוש בשלומו וכאשר אני יודע את צרכיו אם אלך לסדר לו את עניניו א"כ ישאר החולה ללא מבקרים לשם זה רצוי ויש בזה הנהגה טובה לבוא בשניים וכן בענין להתפלל על החולה אם יעסוק המבקר בתפילה ירגיש החולה ללא מבקרים לכן כדאי לבוא בשתיים. וראיתי במנחת אשר שרצה להביא ראיה מהא דיוסף כאשר שמע שאביו חולה לקח את שני בניו היה זה גם לצורך ענין זה אך דחה דבריו שברש"י כתב שהיה זה כדי שיתברכו ועוד דא"כ למה לקח שניים מספיק אחד א"כ ראיה זו לא די בה.

בשו"ע יו"ד סי' שלה סעי' ד' הובא ברמ"א בשם הב"י שהביא בשם הרמב"ן וכל המבקר ולא ביקש רחמים עליו לא קיים המצווה ויש לעיין שעל דרך זו ניתן לומר שגם המבקר וישב והתפלל על החולה במקום בו השכינה למעלה מראשותיו אם לא עשה את צרכי החולה גם יחשב כאילו לא קיים המצווה וי"לע.

דין עיטוף בביקור חולים

הרב אשר זליג מורסקי

נפסק בשו"ע (יו"ד שלה, ג) שבעת שמבקר את החולה יש להתעטף. ועיטוף זה אינו בטלית, אלא הוא כדרך שהדיינים מתעטפים, משום כבוד ראש ומורא. עי' רמב"ם (פ"ד מהל' תפלה ה"ה), "לא יתפללו אלא כשהן עטופים", ובכס"מ ציין ע"ז לשבת י ע"א - גבי עיטוף הדיינים, וברש"י בשבת (שם) ז"ל, דיינין מתעטפין בטליתן כשפותחין בדין מאימית שכינה, שלא יפנו ראשן לכאן ולכאן ותהא דעתן מיושבת עליהם, עכ"ל. וכן פירש"י גבי עיטוף לפני החולה, ולגבי עיטוף הדיינים פי' הסמ"ע (ח"מ סי' ה סקט"ז), וז"ל, הדיינים היו בימיהם יושבין בטליתותיהן ובסודרין שלהן, מעוטפין מפני אימת השכינה, וכדי שלא יפנו אנה ואנה, עכ"ל (וכפירש"י). דהיינו שבגדיהם היו עשויים כך, שאפשר לעטוף בו ראשם דרך יראה. ובפתחי תשובה (ח"מ סי' ח סק"ד), הביא משם הברכ"י משם השל"ה (מסכת ר"ה נד ע"ב), דעטיפת הדיינים ממש הנהוגה בימי חז"ל אינה נוהגת היום, אך מתעטפים בבגד עליון כמו שהולכים לבית הכנסת, וכך פי' השל"ה (מסכת פסחים ד ע"א) גם גבי עיטוף חולה, דמתעטפים כדרך שהולכים לבית הכנסת; ואין הנוהג לטלית של מצוה, אלא כדפי' הסמ"ע הנ"ל, וכ"כ בשבט יהודא (סי' שלה).

והיוצא מכאן, דעיטוף אצל החולה מדינא דגמ' הוא כעיטוף הדיינים כדפי' הסמ"ע, והמנהג היום בין בדיינים בין בחולה הוא כמש"כ השל"ה ללכת לבוש כדרך שהולכים לבושים לבית הכנסת. ולפי"ז ההנהגה כשהולכים לבקר את החולה, ללבוש כמו שהמנהג ללכת לבית הכנסת.

שו"ר דמטו משמיה דהגרי"ש אלישיב שליט"א, דללכת בכובע וחליפה, זהו הנקרא "עיטוף" היום. ואלו שאינם נוהגים להתפלל עם כובע וחליפה, העיטוף אצלם הוא בבגדים שרגילים ללבוש כאשר הולכים למקום חשוב, ע"כ. (הרב משה לוי שליט"א). וכן מתבאר מדברי המשנ"ב (סי' צ"א סק"ב) גבי תפילה, שיש לחבוש בימיו כובע, שכך הולכים לקראת אנשים חשובים. וה"ה כאן.

והנה אע"פ שדין העיטוף נלמד מהפס' ה' יסעדנו על ערש דוי" (נדרים מ, א), דמשמע דוקא גוסס, כמש"כ רש"י (תהלים מא, ד' על ערש דוי' - מהו על ערש דוי' זה יום שביעי של חולי שהוא דוח מאד), בכל אופן אין חילוק בזה, ויש להתעטף לכל המוגדר כחולה [כן השיב לי הגר"ח קנייבסקי שליט"א. וי"לע מה טעמו בזה].

שער הליון

דיבור עם החולה

במה שדרשו חז"ל בפס' וירא אליו שהוא לבקר את החולה, פי' הקדמונים (מ"א, תלמיד הרשב"א, גו"א, פרישה, מהרש"א ועי' ברא"ם) דמדלא הוזכר שום דיבור, משמע שלא בא לדבר עימו אלא כדי לבקרו. ומבואר שא"צ **לדבר** בביקור חולים. ובאמת כ"כ להדיא בפ"י הרא"ש עה"ש וז"ל, מלשון וירא מוכח שלא בא אלא לבקר מדלא כתיב אחריו לא אמירה ולא דיבור, ובא ללמד דרך ארץ שיש לו לאדם לבקר חולה **ואפילו לא ידבר עמו דבר** כגון שמצאו ישן, וניחא לו כאשר יגידו לחולה כי בא פלוני לראותו, עושה לו נחת רוח. ע"כ. ועי' מהרש"א בב"מ **דבהליכה לבד** מקיים ביקור"ח, שהרי נוטל א' מששים מחליו.

ועי' בנדרים לט. שיש מקומות נוטלין שכו על ביקור"ח, ופי' המפרש (רש"י) שכו שהולך לבקר את החולה **וישב עמו לצוותא** ומשכיין אותו. ע"כ. ומשמע דהישיבה בצוותא אינה שייכת למצות ביקור חולים, [דצורת המצוה לשאול בשלומו כנ"ל, או הדאגה לצרכיו כדלק; והישיבה בצוותא היא חסד שאינו שייך לביקור"ח], ולכן במקום הצורך היו משלמים ממון לשם כך.

אך באזהרות לר"ש אבן גבירול (ל) הגדיר את המצוה "והחולים **תשיחם**", ופירש הרשב"ץ בזהוה הרקיע שהוא לפי **שהדיבור יפה לחולים** כמש"כ (נדרים מא). דבורא מעליא לאשתא. ועל פי דבריו כ' החרדים (פ"ב מז) מצות עשה לבקר חולים וכו' ואחד מענפי המצוה **לדבר עם החולה**. [ומנאה במצוות התלויות בדיבור].

ובפסקי הרי"א (נדרים פ"ד ה"ג ב) במעלת המצוה כ' ועוד שע"י הביקור מיעצין אותו על רפואתו ומחזקין אותו ומישיבין דעתו וגורמין לו שיחיה, ואם אין דורש ואין מבקש, פעמים שהוא משתעמם ומכביד בחוליו וגורמין לו שימות.

וכ"כ הרי"ו סק"ל (תלמיד הרשב"א) בתורת המנחה (וירא עמ' 54) "יעזרהו ויושיעהו בתפלתו ובראיית פניו בשמחה ולשעשעו בדברים טובים".

ונר' דנרמז ג"כ בלשון הרמב"ן בתוה"א (שהובא בב"י) **"וימצא נחת רוח עם חבריו"**. [ויש לדקדק מהכא ב' הלכות, הא' שתועלת הביקור הוא הסבת נחת רוח וכו"ל, והב' היוצא ממנו שקיום הדין דוקא עם חבריו ולא עם מי שאינו מכיר. ועי' ערוה"ש (שלה, ד) דיש להזהר שלא יהיה למשא על החולה].

בעינים למשפט (נדרים לט.), הביא מס' הנהגת הבריאות להרמב"ם, שכ' "לספר לחולים ספורים משמחים שירחיבו את נפשם וירחיבו את לבו, ולחדש חידושים שסיחו את דעתו" ועיי"ש עוד בענין תועלת השיחה לחולה, וי"לע כתבה הרמב"ם רק כהנהגה נכונה מצד דרכי הרפואה, או דממילא הוי חלק מהמצוה.

בדבר הקושיא דהקשו (גליון קס"ד) אודות המעשה הנודע והנורא שהיה לפני אלף שנים (ד' אלפים תשע"ב) בר' אמנון ממגנצא, דהגמון קצץ פרקי אצבעותיו ושילחו לביתו, וכשהגיע ר"ה ביקש ר' אמנון מקרוביו שישאו אותו לביהכ"ס עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים וכו', וכדהובא בהרחבה באור זרוע שיליה הל' ר"ה סי' רעו.

והקשו, היאך הוי שרי לטלטלו ביו"ט דר"ה עם כל פרקי אצבעותיו, הא לכאורה מוקצה הוי, דהא אצבעותיו הוו כעצים ואבנים. ואע"ג דאיכא נמי על המיטה דבר היתר, דהיינו גופו דר' אמנון, מ"מ כיון דבפשטות היה אפשר לנער האצבעות בנחת בדרך כבוד בביתו, תו ליכא היתרא לטלטלם אגב דבר היתר, וכדילפינן בשבת קמב ע"א, והכי קי"ל בשו"ע סי' שט ס"ג, וסי' שי ס"ח.

נגליון הקודם התפרסמו בס"ד ב"ך תירוצים, ובזאת מובאים י"ד תירוצים נוספים שהתחדשו בשבוע זה בביהמ"ד.

כג. הרב עקיבא אפשטיין שליט"א תירץ, דהרי המעשה הביא האור זרוע, והוא עצמו ס"ל דכשיש דבר המותר ודבר האסור אזי לא צריך לנער, דנהי שבסוגיא בפרק נוטל קמב ע"א איתא להדיא דחייבים לנער, והכי קי"ל בשו"ע, מ"מ בגמ' בדף מז ע"א מוכח דלא צריך לנער, דהתירו לטלטל כנונא אגב קיטמא, והא"ז בהל' שבת סי' פו אות ד' פסק הכי להילכתא, וכן צידד המאירי בשבת קמב ע"א, וא"כ שפיר טלטלו את האצבעות, ולא הוצרכו לנערם.

אלא דיל"ע, אי שרי אף בגונא דכונתו להדיא לטלטל גם בעבור הדבר האסור, דהא"ז מיירי בגונא שהוא צריך רק את הדבר המותר, אלא דאגב זה יש גם את הדבר האסור, ובהא פסק דאין חובת נייעור, אבל כשכונתו להדיא לטלטל גם את הדבר האסור, שמא אף להא"ז איכא חובת נייעור, יעויין בב"ח ומג"א ורע"א ובית מאיר בשיליה סי' ש, ובחיי"א כלל סז ס"ב, ומשנ"ב סי' רעז סק"ח, ושעה"צ סי' שט סק"ז, ובחזו"א סי' מז.

ותו יל"ע, היאך מוכח מהא דהתירו לטלטל כנונא אגב קיטמא, דאין דין נייעור בדבר המותר והאסור, הא התם א"א בנייעור, דאיכא פסידא לאפר אם ישכנו לארץ, וכמש"כ בשו"ת הרא"ש כלל כב סי' ח דרך הג', או דהפסד בשברי העצים כמש"כ הב"ח שם, או כמג"א שם סק"י דאיכא טירחא באסיפת האפר. אך עכ"פ כן פסק להדיא הא"ז.

כד. והרב שמואל הלוי שליט"א תירץ, דהרי ע"פ החשבון נפקא שבאותו ר"ה לפני אלף שנים, ר"ה חל בשבת, דוק ותשכח, וא"כ קשיא היאך בכלל הוציאו את ר' אמנון מביתו לביהכ"ס, הא הוי הוצאה מרשות לרשות, ולא שייכא למימר דחי נושא את עצמו, דהא לא היה יכול לילך בעצמו, וכן דחוק למימר שהיה שם עירוב, דהרי היו בין העכו"ם תחת הגמון. וא"כ צ"ל דהביאו אותו כבר בערב שבת, וא"כ לא קשיא אף ממוקצה. וחזינן בפסחים קנא ע"א דלשמואל מקדשי בני כנישתא לאפוקי אורחים דאכלו ושתו וגו' בבי כנישתא, ומוכח שהיה אורחא שהיו בביהכ"ס או ממש סמוך לו כתוס' שם.

כה. ועוד תירץ הרב שמואל הלוי שליט"א, דבסוגיא דמוכני בשבת מד ע"ב מבואר דבזמן שאינה נשמטת גוררין אותה בשבת ואין צריך לנער, ועיי"ש בתוס' וברשב"א. ומבואר בזה דהגם דנחשב לחלק מן הכלי, מ"מ כיון שהוא טפל להכלי, אין ע"ז איסור טלטול מוקצה, דשם הטלטול מתייחס לעיקר הדבר, וא"כ אף במעשה דר"א האצבעות נחשבות לטפל וליכא איסורא.

ובנוסח אחר כתב ד"ל ע"פ מש"כ בחוט שני (ח"ג סי' שט ס"ד) שבתחתית העגלה או בתיק ההעגלה כשנמצא שם דבר מוקצה מותר לטלטלו ואין צריך נייעור דהוי כמוכני יעוי"ש, וממילא יתכן שהיה איזה מעמד במיטה ששם היו מונחים אצבעותיו ולא על המיטה ממש. ולפי נוסח זה ניחא אפילו שזה לא כלי אחד ודוק.

כו. והרב מנחם גרבר שליט"א תירץ, שהרי בעת וברגע שינערו את האצבעות, אזי יהיה גרף של רעי בבית, וקיי"ל דאין עושין גרף של רעי לכתחילה. וכיו"ב איתא בספר הקובץ על הרמב"ם בפכ"ו משבת הי"ג שתמה על הרמב"ן אמאי אינו חייב לנער האפר, מ"ש מכלכלה שיש בתוכה אבן ופירות דחייבין לנערה, ותירץ כנתבאר.

כז. והרב משה יצחק שוב שליט"א תירץ, דהרי אשכחן בפוסקים בכמה דוכתי דלצורך מצוה שרי לטלטל מן הצד, דעיי' במשנ"ב סי' שיא סק"ג דמותר לטלטל מת בטלטול מן הצד בשביל שהכהנים יוכלו ליכנס לביהכ"ס, וכ"כ בכף החיים סי' שיא אות לה, שאם יש מת בבית בליל פסח, ועיי"ז יתבטלו הכהנים מלקיים את מצות הלילה, דשרי לטלטל מן הצד, וע"ע בפת"ת יו"ד סי' שעא סק"ב, וא"כ אף הכא הוי לצורך מצוה לקדש את השם דשרי.

כח. והרב משה הלוי פרנס שליט"א תירץ,

דמיירי דבאותו מקום שר' אמנון היה, לא היה אפשר לנער, או משום הפסד או משום בזיון, וכשא"א בנייעור שרי לטלטל. ואי נימא שיקחו מיטתו עד מקום דאפשר בנייעור, הא י"ל דאחרי שהמוקצה כבר בידו בהיתר, שוב שרי לטלטלו לכל מקום.

אך אכתי העיר, דיתכן דכל ההיתר שכאשר א"א בנייעור שרי לטלטלו, ה"מ כאשר עיקר מטרת הטלטול הוא לדבר המותר, ואגב זה יש דבר האסור, ככלכלה מליאה פירות והאבן בתוכה, דהמוקצה זה האבן, ואין לו צורך בה אלא בפירות, אבל הכא שמטלטל אף לצורך הדבר האסור, דהיינו האצבעות, שמא אף כשא"א בנייעור אסור לטלטלו, ואיכא בזה פלוגתא רבתי בפוסקים יעויין לעיל תירוץ כג. ועוד יש להעיר בעיקר התירוץ, דלא ברירה דאיכא בכה"ג היתרא של עודן בידו, כיון דהוי מוקצה מחמת גופו, עיי' במשנ"ב סי' שח סק"ג ובביאה"ל שיליה סי' רסו.

כט. ועוד תירץ הרב משה פרנס שליט"א, דהרי כשאינו יכול לנער, שרינן ליה לטלטל, אפי' שזה לצורך מועט, ולא אמרינן ליה שלא יטלטל כלל, וא"כ אף הכא כיון שר' אמנון הדגיש שישאו אותו עם כל פרקי אצבעותיו, אזי לכאורה נראה מזה דבלא האצבעות לא היה הולך לביהכ"ס, דבהכי היה עיקר הקידוש השם, א"כ בזה שאמרינן ליה לנער, הרי מונעין אותו מלילך לביהכ"ס, והא אינו צריך להפסיד.

ל. והרב משה יצחק פרלמוטר שליט"א תירץ, דכיון דהאצבעות התלושין הוו דבר מאוס, א"כ אם היו מנערים מהמיטה היו צריכים אח"כ לפנותם מהבית כדן גרף של רעי, ומשו"ה עתה שרי לטלטלם כדן גרף של רעי.

לא. הרב פנחס ליכנשטיין שליט"א תירץ, דהנה תנן בשבת (קט"ז): מצילין תיק הספר עם הספר, ותיק התפילין עם התפילין, ואע"פ שיש בתוכן מעות. ובתוס' שם (ק"ח ד"ה מי) כתבו דאפי' שיכול לנער מעות מן הכיס, אפ"ה אין צריך לנער. וביאר הגרעק"א בהגהות לשו"ע (שיליה סי' שי) דהיינו משום שהוא עוסק בכבוד שמים, ולפיכך הקילו יותר שלא צריך לנער המעות, ולפי"ז י"ל אף הכא, דכיון דהוי קידוש השם וכבוד שמים, אזי לא צריך לנער.

לב. הרב צבי יצחקי שליט"א תירץ, דהא איתא בירושלמי (שבת פ"ג ה"ו) דמותר לנעול בית אשר יש שם צבי אם רוצה לשמור את ביתו ואפי' שמתכוין לשמור גם על הצבי. הכא נמי בעיקר רצו להביא את ר' אמנון, וא"כ אפי' שנתכוננו להביא את האצבעות מותר, ועיין בשו"ת עונג יו"ט אור"ח סי' צב מה שביאר בירושלמי ונקט כן בשיטת רש"י והרשב"א.

לג. הרב יוסף נהרי שליט"א תירץ, דהא באור זרוע איתא דהאצבעות היו מלוחים, והרי המלח ראוי לשימוש והנאה, וא"כ משום המלח שבזה כבר לא הוי מוקצה. ודם של אבר מן החי אינו אסור בהנאה, וכמתבאר בע"ז כט ע"ב, דדוקא מת עצמו אסור בהנאה וכדילפינן מותמת שם מרים יעושי"ה.

לד. הרב מ. שפירא שליט"א תירץ, דהנה איתא במושב זקנים לבעלי התוס' (מצורע פט"ו פ"ח) דאמאי רוק או שאר מעיינות הזב מטמאים אחר שפרשו ממנו, ותירצו לפי שעדיין יש בו חיות, ומייית מעשה דפעם אחת חתכו לאחד חוטמו, וחתכו גם לאחר חוטמו, ונתחלף לו חוטמו בשל חבירו, וחברה על פניו ועלתה ארוכה, וכשמת אותו בעל חוטם, אז נפלה לזה החוטם, אלמא שיש חיות באברי האדם אפי' לאחר שפירשו. ולפי"ז כיון דאכתי יש להם חיות ויש להם שייכות לר' אמנון לאו מוקצה ניהו.

לה. הרב ישראל טנצמן שליט"א תירץ דהאצבעות הן כפסולת שמועיל בהם היתר כיכר או תינוק, כיון שאינם חשובים ובטלים אגב הכיכר והתינוק וכמבואר בסי' ש"ח ס"ז, שאם יש פת על השולחן מותר להגביה ולטלטלה עם הקליפים שהם בטלים אגב הפת וא"צ לנער ממקומו.

לו. הרב אורי שחר שליט"א תירץ עפ"י המעשה על הצדוקי שניסך מים על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן, והקשה הריטב"א הלא האתרוג מוקצה למצותו ואיך זרקוהו והוא ביזוי האתרוג ותירץ וז"ל דכיון שהכירו בו שהוא צדוקי זהו כבודו של אתרוג לקדש בו השם לענין כזה עכ"ל. וה"נ י"ל שעבור קידוש השם בטל דין מוקצה כמו שבטל דין מוקצה למצוה דזהו כבודן של האצבעות שיתלטלו אותם לביהכ"ס.

בדבר קושיית **הרב משה הסגל שליט"א** בגליון הקודם (קס"ה) מה הטעם שלא מנה הח"ח עשה ולא דג, כתב **הרב משה פרץ שליט"א** ד"ל שבזמנו של הח"ח לא היו הרבה גרים, והח"ח מנה רק את המצוות שרגילין לעבור ע"י לשוה"ר, כמו שכתב להדיא בסוף מנין הלאוין והעשין. וכ"כ **הרב חנניה הסגל שליט"א** דבזמן הח"ח שהיו ישראל דווים וסחופים בגלות, לא היו מצויים גרים כלל ולכן לא כתב הח"ח לאו דאונאת גר.

בטעם שאין מברכים על ביקו"ה

הרב נתן וולף

הראשונים הקשו אמאי אין מברכין "על מצות ביקור חולים". ובראב"ד תי דלפי שהחולי קלקול לחולה, נראה כמזדה על הקלקול. וברבינו בחיי כ' דיש שני סוגי מצוות, יש מושכלות ויש מקובלות, וברכה תיקנו רק למקובלות, דהן עיקרי הקדושה, ועליהם אנו נקראים קדושים. ובס' כד הקמח כ' דבקים המושכלות לא ייקרא העם קדוש, דגם אמות העולם שהם גוי אובד עצות ואין בהם תבונה מתעסקים בקצת מהמצוות המושכלות.

וצ"ב בדברי רבינו בחיי בכד הקמח דמ"מ הרי הברכה מייחדת אותנו שאנו עושים המצווה כי כך צונו בורא עולם, ולא כי כך עושים אמות העולם, וצ"ע.

מלחמתה של תורה - תגובות

א. הרב אליהו יצחק הירש שליט"א, העיר על תירוץ מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א דר' אמנון ייחד את האצבעות, והעיר דברין בביצה (טו ע"ב מדפי הר"ף ד"ה ומכאן) מבואר במסקנת דבריו, דדבר שהוא מאוס, הרי לא מהני ליה ייחוד ובטלה דעתו אצל כל אדם, והו"ל כההיא דאמרין בביצה (כו): לענין הזמנת מאכלים שא"א לאוכלם, אי דלא חזי כי אזמין מאי הוי, וא"כ אף הכא א"א לייחד את האצבעות לשימוש. ברם לא פשיטא דהר"ן מיירי בכל גונא, דהנה יש להתבונן דהרי בכל מוקצה מחמת מיאוס, משעה שחפץ להשתמש בו אזדא הקצאתו, ועיין ברעק"א בס"י רעט על המג"א סוף סק"ב, ובתוספתו בשבת פ"ג אות סא.

ב. והרב דוד יצחק הירשמן שליט"א העיר על תירוץ מרן הגרא"ל שליט"א, שהרי בפירושו הר"ח בשבת בדף קכז ע"ב כתב דאף ביחוד צריך שכל אחד ואחד ייחד בשביל עצמו, ולא סגי אחדד ייחד לכולם, ומשו"ה רבי אמר לתלמידיו בשבת קכה ע"ב צאו וחשבו כדי שנסב עליהן למחר, ולא סמך במחשבתו שלו, דכ"א צריך לייחד לעצמו, וא"כ הכא לא סגי מה שר' אמנון ייחד, בשביל שאחרים יוכלו לטלטלו.

ג. והרב שמואל גולדברג שליט"א העיר על תירוץ מרן הגרא"ל שליט"א, דכיון דהאצבעות אסורים בהנאה, אזי יתכן שלא מהני ליה ייחוד, ועיין בסוגיא בביצה כא ע"ב לענין שירי כוסות יין של עכו"ם דכיון דאסור בהנאה, אזי אסור לטלטלו אפי' אגב הכלי שאינו מוקצה, וי"ל.

ד. והרב משה יצחק שוב שליט"א העיר, על מה שתירץ הרב אביגדור שיר שליט"א דההגמון צוה שכן יהיה תמיד ולא ינערו האצבעות, וא"כ הו"ל א"א בניעור. והעיר דהרי באור זרוע איתא דר' אמנון ביקש מקרוביו שישארו אותו עם כל פרקי אצבעותיו לביהכ"ס, ואי נימא דההגמון צוה דתמיד יהיה כך, אמאי הוצרך לבקש זאת.

ה. והרב חיים יצחק וייל שליט"א העיר על מה שתי' הרב דוד יצחק הירשמן דכיון דמותר לקביר ביו"ט אין האצבעות מוקצה, וכן מה שתי' הרב אברהם גולשמיט דאפשר דס"ל לר' אמנון כהשי' דביו"ט אין איסור מוקצה. דיל"ע בזה דמתוך המעשה נראה שהיה ביום א' דר"ה, ור"ה דאז חל בשב"ק, והחישוב בקצרה הוא, דשנה זו הוי שנה ג' למחזור לבנה רנ"ב, שהפרשו מברייתא העולם הוא רנ"א מחזורים וב' שנים פשוטות, ושחשב רנ"א מחזורים שכל א' מהם יתרונ' ב' ימים ט"ז שעות ותקצ"ה חלקים לאחר חלוקת לשבעת ימי השבוע כמבוי בטור או"ח ס"י תכ"ז, ועוד ב' שנים פשוטות שכל א' מהם יתרונ' ד' ימים ח' שעות ותתע"ו חלקים כמבוי בטור שם, תמצא יתרונ' ממוולד ראשון ד' ימים וי"ט שעות ותתקע"ז חלקים, ומולד ראשון היה בליל ב' שעה ה' ור"ד חלקים כמבוי בטור שם, ונמצא מולד שנת ד' אלפים תשע"ב בליל שב"ק שעה א' וק"א חלקים, וגם על הצד ששעה ראשונה זו היה ביום ו', כיון ששעות הלבנה מידת אורכם קבועה, ושעות זמניות מידת אורכם תלויה במידת אורכם של היום והלילה, מ"מ הרי לא אד"ו ראש, וגם מולד זקן בל תדרוש, ולכן נקבע ביום שב"ק, ועיין היטב בטור שם היאך מחשבין, [החישוב נעשה בסיועו של הרב חיים יעקב זקס שליט"א].

אכן יש להעיר בזה דהגם שבכמה לוחות מוזכר שהמעשה היה בשנת ד' אלפים תשע"ב, אך לפי מה שמובא בסדר הדורות שר' אמנון היה בדורו של האו"ז, ולפ"ז לא יתכן בשנה זו שהיא תקופת הגאונים.

ו. מה שהקשו על תירוץ מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, דיחוד הרי צריך מעשה, כתב הרב אורי שחר שליט"א ד"ל שבזמן החיתוך של האצבעות יחודו לקידוש השם. מה גם שכבר הזכירו שם שמלחו אותם וזהו הייחוד.

ועוד כתב הרב אורי שחר לתרץ דהנה כיס של מכנסיים שיש בו מוקצה מותר לטלטל הבגד אף בעוד שהמוקצה מונח בכיס דהבגד לא נעשה בס"ס הואיל ואינו על עיקר הבגד כמו שפסק במ"ב בס"י סק"ט, ואמנם כתב המ"ב שאם אפשר לנער ינער, אף ארוחת שבת ח"ב עמי קנ"ו והבערה שם דנראה שיש אחרונים שמקילים בזה ולכן פסק שיש משותף ללא נייעור ויש מחמירים. וא"כ ה"נ י"ל שהאצבעות לא היו מונחות על עיקר המיטה.

תגובות

במ"ש הר"י ליסיצין שליט"א (בגליון קס"ד) משו"ע או"ח ס"י י"ג ראה דאסור לבייש א"ע, מדכתב דאם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית שטליתו פסולה "לא יסירנה" עד שיבוא לביתו, ומשמע דכלל הוא שלא יסירנה אחר דאיכא כבוד הבריות, ואינו רשאי למחול על כבודו (עכת"ד), לדעתי ק"ו אינה ראייה, דסתמא דמילתא לא מחלי אינשי על כבודם ולכן נקט השו"ע ל' זה, אולם לו יצויר צדיק וקדוש המסור לעבודת בוראו ויורה לפשטה מעליו, פשוט לי דהרשות בידו, והבן.

הרב י. א. ד. ברייזנר

במה שכתבו בענין הגירות במתן תורה, היכן היה הבי"ד והאיך יכלו לדון בזה אחר שאינם אלא בני נח. הנה כתב הבית הלוי להדיא שכבר מעת שמל אברהם ונתברך בברכת 'אני הנה בריתי איתך והיית אב המון גוים'. כבר ניתן לו הכח להעמיד בי"ד לגרות. וז"ל הבה"ל (בראשית יז, א) 'בעת שמל א"א אמר לו הקב"ה אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, גילה לו דמענתה מי שירצה להכנס עמי בברית תהיה אתה המורשה והבעל כח העומד מצדי ואתה תכרות הברית עם הגר הבא להתגייר מדת עבודת הכוכבים, וזהו שאמר אני הנה בריתי אתך, דאתה תהיה העומד מצדי והיית לאב המון גוים לכרות עממה ברית עבורי. וזהו דאיתא בגמרא (יבמות מ"ו ע"ב) דאינו גר עד שיתגייר בפני שלשה מישראל שנאמר (שמות יב ועי"ש בגמרא) וכי יגור אתך גר, דכל כריתת ברית צריך שיהיו שני הצדדים ביחד ואם נתגייר בפני עצמו הרי אין כאן כריתות ברית ורק בפני שלשה ישראל העומדים מצד הקב"ה כביכול יהיה הברית כרותה לעולם. וזהו שאמר אברהם אחרי שמלתי הרבה גרים יבאו להדבק בזאת הברית אחרי שניתן לי ההרשאה והכח לכרות עמם ברית. עי"ש עוד.

והרב י. אייזנשטיין ביקש תלתות דברי הגרי"ז במה שחילק בחי' הגרנט" בין 'עם ישראל' שמאברהם לבין 'קדושת ישראל' דממת"ת. ומחמת הקיצור לא הובא הגרי"ז ומקורו, ואך גם רואים בבה"ל שהייתה 'קדושת ישראל' כבר באברהם, ודלא כחידוש דמשמיה דהגרנט"ו. [גם כ"פ סירב מו"ד הגרב"ש דויטש שליט"א לדון עמי בחידוש זה דמשמיה דהגרנט"ו, ונימוקו עימו שכן דעת הגרא"מ שך שמאין לתת צד כאילו יש 'לאומיות' בישראל בלי 'קדושתו']. עוד יש לציין לתוס' יבמות כד: ד"ה לא, שכתב דמעצמן נתגיירו.

הרב ישראל מנחם וינגרטן

הצניעות ערך עליון

מסוכן כזה, שכל צעד כואב, איך זה שלא שומעים שום מילה ושום תגובה מצד הרבנית שרה? זה הרי נגד הטבע. מה שנשאר לחשוב, שאולי היא לא מרגישה טוב, ולכן לא מתפקדת כרגע בנוסף, הרי אברהם ושרה הקדישו את כל חייהם, את כל מהותם, לפרנס בעולם את מצאיות ה' יתברך ייחודו, אברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים. ובנוהג שבעולם - ובפרט כשהאשה כאלו אורחים בדרך כלל האשה מרגישה כוס תה ועוגות וכדו', וכך באיירה נינוחה מנסים שניהם ביחד להבקיע בעד הלב את רגשות האמונה התמימה ולהתערב ביוחסים המצויים. והנה כאן ההיפך הגמור, הערבים הללו אין ספק שבמהלך הסעודה התאמץ אברהם אבינו לדבר על ליבם ולהתירש בקרבם אמונה בבורא יתברך המהווה את כל הנמצאים והכל מאתו יתברך, ומדוע זה לא שומעים ולא רואים מהרבנית הדגולה שום נחמות, האם היא חלילה לא מרגישה טוב? וזה מה שענה להם אברהם אבינו, לא ולא, היא מרגישה טוב בהחלט, בריאה ושלימה, אלא שהנה היא באהל, שהצניעות ערך עליון גדול וקדוש מעל הכל, לכן אינה מראה את עצמה אפילו בכהוא זה. למרות שיש צד לתועלת קירוב הרחוקים, ולמרות שיש צורך בשמירה על בריאותו של אברהם אבינו, אעפ"כ כיון שיש זרים היא נעלמה כלל היתה.

ובכן מיישב האלשיך הקדוש מדוע תלו המלאכים את הברכה 'כעת חיה ולשרה בן', למה לא אמרו 'כעת חיה ולך בן', או 'ולכם בן', למה תלו זאת דווקא בשרה: מפני שהצניעות היא היא הגומרת לנס הגדול מעל דרך הטבע. ומביא האלשיך ילקוט (תהלים תפ"א), אמותי בניך כשתחילי יזית, כשאתך בירכתו ביתך [וכן רבינו בחיי פרשת וישלח הביא כמוב' מהמדרש]. וזה הרמז הנפלא מהמלאכים בשאלתם 'איה שרה אשתך', ובואדי שעל ידי הברכה הגדולה ששמע אברהם מהמלאכים שיזכה הוא לבן משרה בעבור צניעותה המרובה, ודאי שנהיה כאן 'לחבבה על בעלה'.

מוגש ע"י:

ארגון "משובב נתיבות" מרכז להצלה רוחנית

המלאכים בסיום הסעודה הקדושה, כשהשכינה עצמה נוסדת ומתינה, והמהירות הגדולה של אברהם אבינו המודרן והמדרבן בכל פרט ופרט [לא מודרן כדי לחזור לשכינה המצפה עליו, אלא מודרן כדי להגיש לאורחים בשיא הרוזנות את האוכל]. ודאי כל זה לקח זמן, וכל העת לא רואים ולא שומעים שיש כאן באזור רבנית גדולה ודגולה ומפורסמת במעשי הצדקה והחסד שלה, ובסוף האורחים אומרים לו 'איה שרה אשתך', מהיכן אתה ויזעם ושנינו לה אתמול שלשום את שיתכן השם משרי"ל לשרה", ובפרט לפי הרמב"ן שיתכן שאת הנבואה השניה שהקב"ה אמר לאברהם שלא ייקרא את שמה שרו ושיהיה לו בן ממנה, עוד לא הספיק אברהם אבינו לומר את זה לשרה, כי היה טרוד ברוזנות לקיים את צויו ה' בנבואה הראשונה, למול את כל בני ביתו, ואם כן כיצד ידעו האורחים הערבים לקרוא לשרה בשמה החדש? וביותר, מה היה המקרא חסר אילו היה כתוב "ויאמרו אליו איה אשתך", בלי שמה הפרטי בכלל?!

"ויאמר הנה באהל" - 'לחבבה על בעלה'. ורבים תמהו והקשו, וכי אברהם אבינו לא ידע בשרה עד כמה היא צנועה? הרי רק ברדתם למצרים, רק אז 'הנה נא ידעתני' וכו'. וכהנה וכהנה ידע היטב את כל מסירת נפשה לגייר את הנשים ולעזור לו במלאכת הקודש, שיכירו וידעו כל באי עולם כי ה' הוא האלוקים. ומה חידשו לו עכשיו עד כדי לחבבה על בעלה?

יתכן לומר בס"ד, דהנה אברהם אבינו בהיותו כואב ביום הלשיש ונטוּס בחבישת התבושות לחליפם ולחדישם כמו שכתוב בגמרא (ב"מ פ"ג), סביר להניח שכל רב בעולם שהיו שואלים אותו האם בתצבו הנוכחי של אברהם אבינו מותר לו להתאמץ, מותר לו לרוץ, היו כולם עונים ואומרים פה אחד שאתה לו באיסור מוחלט, וצריך לשכב במיטה עד שיבריא. ובואדי אשתו הצדקנית תעמוד על ידו תמידין כסדרין לטעוד ולתומס, תגיש לו את התרופות, תשגיח היטב על בריאותו ולא תרשה לו לרדת מהמיטה בלי שמירה, כל שכן וקל וחומר שלא תרשה לו בזאת התאמצות: 'יורך לקראתם', ואל הבקר רץ אברהם, "והוא נוסד עליהם" וכו'. אפילו אם בריא, מאמץ כזה שרץ אחרי הבקר עד מערת המכפלה, לא דבר פשוט הוא, קל וחומר במצב

דרושים לחברותא לזמן חורף

טלפון	שעה	מקום	נושא
9298517	11:00-1:00 חלקי	עדיף איזור היכל יצחק	גמ' נזיקין
054-8485609		ברכפלד	גמרא, בהספק
9760861		בית אבא, אוה"ח 27	כלאים בעיני
9108045	6:00-7:00	ישיבת דברי אמת נו"ב 36	גיטין או הלכות גיטין
057-3148949		גבעה דרומית עדיף נאות שמחה	גמרא, עדיף באנגלית
052-7630461	8:00-9:00	ברכפלד	גמ' עדיף יבמות
054-8414585			מועד, דף ליום
054-8442987		זכרון משה	גמ' (בכל שפה)
9744391	5:00-7:00	בית תפילה, ג.דרומית	גמ' ופוסקים
9760868		רשב"י	מפעל השי"ס
054-8402217	11:00-1:00	חפציבה	גמ' מסדר מועד או מ"ב הל' שבת
054-8457657	6:00-7:00		דף היומי
9763175	9:45-12:45	קמח	פתוח/ דף היומי
054-8445116	10:00-12:30		פתוח
052-7698547	9:00-12:40	זכרון משה, נתי"מ	קנין הלכה דרשו
050-4166947	יום 1' - שעה	ביכ"נ שאגת אריה	מ"ב הל' שבת
052-7113600		המרכזי	טושוע חו"מ
054-3031919	8:15-9:30	פתוח	פתוח
054-8471750	10:15-11:45		שיעור סוגיות בעיני הגר"ם שוחטוביץ
052-7664200	6:30-7:00	אהבת תורה ברכפלד	שיעור גמ' חולין עין קל
	7:05	נתיבות המשפט 111	שיעור דף היומי
0504168069	9:30-10:15	עמל התורה מנ"ח 7	שיעור נ"ך - ישעיה
054-8415279	9:30-12:00	פתוח	מחפש שיעור דף היומי (כל שפה)
050-4123974		כולל בית שלום	ב"מ פ' אלו מציאות בעיני
052-7623364	5:30-7:00	בית יצחק	תחילת מס' שבת
054-8442987		פתוח	פתוח
054-8459820		עדיף גבעה דרומית	גמ' בהספק
9763175	4:00-6:00	קמח	פתוח/ דף היומי
9760868		רשב"י	מפעל השי"ס
052-7324862	5:00 - 3:00	גרין פארק	גמ' מגילה
054-8485609		רשב"י	דף היומי
052-7648316	6:00	עדיף ברכפלד	פתוח
052-7620812	4:00-7:00 עד שעה וחצי	בין קמח עד המרכזי	יורה דעה
052-7664885	6:00-7:00	קמ"ח / יוצא פוניב'ו	יורה דעה
9760861	6:10-6:55	בית אבא, אוה"ח 27	הלכות סת"ם
057-3140959		כולל לבו חפץ רח' שאגת אריה	קנין הלכה דרשו - מקוואות
054-8463106	7:00-9:00 3/4 שעה	דרכי איש ברכפלד	גמ' ברכות
057-3140959	9:00	פוניב'ו	שור שנגח את הפרה
9741548	8:00-9:00	קמ"ח	משניות טהרות
9108045	9:15	בבית, מס"ח 10	גיטין או הלכות גיטין
054-8416011		עדיף ברכפלד	גמ' ברמה בסיסית ביותר
050-4190258	9:00-10:30 חצי שעה	בטלפון	ש"ע כסדר בלי נו"כ
052-7662966	7:00-8:00		גמ' או הלכה
052-7648316	8:00		עדיף משניות או הלכות
9798459	8:30-10:00	קמ"ח	קנין הלכה דרשו
077-9325462	8:30	נאות הפסגה	פתוח
9742237	9:30-10:30	גבעה דרומית	פתוח
050-4150453	9:30-10:15	חסדי אבות ברכפלד	שיעור בהלכות שבת
9742956	7:00-8:00	נתי"מ 43 מנין אברכים	שיעור חדש כתובות עמוד ליום
050-4104423	7:15	ר"ע 23 בספריה התורנית	שיעור דף היומי
	8:15-9:00	אוה"ח 27 - חניכי הישיבות	שיעור דף היומי
050-4150453		ברכפלד	מחפש שיעור בהלכה

בוקר

אחרון

ערב

לתשומת לב:

כל בקשה לחברותא מתפרסמת לתקופה מוגבלת, לאחר מכן, במידת הצורך יש לעדכן מחדש.

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר

ארגון משובב נתיבות

מרכז להצלה רוחנית

057-3133330

057-3102044/8/9

057-3140000

קושיא

הנה כתיב בפר' "והוא יושב פתח האהל" היינו שאברהם ישב בזמן שהקב"ה התגלה אליו, ועי' רש"י ביקש לעמוד וכו'. ובפר' לך לך בפס' (יז, ג) "ויפול אברהם על פניו" כי רש"י - ממורא השכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד. ז"א דהשתא אחרי שמל היה בו כח לעמוד, [רק דהכא ישב כמ"ש רש"י].

ויש להקשות שברמב"ם בהל' יסודי התורה פ"ז ה"ו שהאריך לבאר ההפרש שבין נבואת משה לשאר כל הנביאים הראשונים והאחרונים, וכתב שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא **ער ועומד**. ועוד כתב כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן וכו' כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משי"ח להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם. וכן בפרק חלק כ' הר"מ ז"ל והנביא כשתבא אליו הנבואה יחלוש כוחותיו ויתקלקל בניינו... כמעט שתצא רוחו ממנו. וא"כ איך יתכן שאברהם עמד [או ישב] בנבואה, וצ"ע.

הרב שמואל בלוך

נושאי הגליונות הבאים

חיי שרה - שידוכים

תולדות - דבר שלא בא לעולם

ויצא - קריאת שם לנוולד

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net

או בתיבות "עומקא דפרשה":

בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח.

בג. הדרומית - ביה"כ"נ משובב נתיבות, נתי"מ 90.

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

ד"ת בדפים **בכת"י** ברור מתקבלים עד יום א' בלבד.

בדיסק ובמייל יש להעביר עד יום ג' בלילה.

על מנת שנוכל לפרסם

טבלה של **שיעורים בגמ'** [מלבד דף היומי],

נבקש להתקשר ולעדכן

בטל': 9141217

בפרטים: מסכת והספק, זמן ומקום,

ומגיד השיעור.

כמו"כ נא לעדכן על

שיעורים קבועים בהלכה.

המעוניינים להשתתף ולכתוב בקביעות

נא לפנות לטל' 050-4122753

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות, בכל ערש"ק יש לשלוח

בקשה לכתובות: gal200@neto.bezeqint.net

תכנית "שמח תשמח" הלוואות בפריסה של 200 תשלומים

לפרטים: הרב א. ארנפרוינד 050-4150605

למען עתיד ילדיך

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה

תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

